

Farewell Waltz» was considered; the main features of the musical thinking of the writer were analyzed; the tonality, the rate, the rhythm and the range of the narration were characterized; the binary opposition, the musical intertext (images, associations, allusions) and the role of the playing origin in the poetic manner of M. Kundera were studied; the typological peculiarities of the heading of the novel were ascertained; the analysis of the problem-thematic and the plot-composition levels of the work was carried out; taking into account the vividness and the peculiarity of the musical component of the writer's imaginative world, the interconnection of the musical and verbal text was traced; the specific character of the transformation of music into the author's narrative (in particular, the artistic realization of the peculiarities of the musical genre of the sonata in the structure of the novel) was revealed and also the functional role of music in the novel «The Farewell Waltz» by M. Kundera was determined.

Key words: novel, narrative structure, heading, musical intertext, musical detail, polyphony, problematics, postmodernist discourse.

Стаття надійшла до редколегії
20.07.2015 р.

УДК 82:176

Галина Юрчак

Концепт «Іншого» у філософському романі «Еней і життя інших» Юрія Косача

У статті на матеріалі роману «Еней і життя інших» проаналізовано філософську суть поняття «Іншого», що представлене через відношення «Я» – «Інші». Акцентовано увагу на діалогічності природи стосунків між «Я» та «Іншими». Зосереджено увагу на різних аспектах утілення «Іншого» в художніх образах твору: як вторинного начала, як того, хто живе поруч із «Я» тощо.

Ключові слова: концепт «Інший», філософський роман, екзистенціалізм, діалогізм.

Постановка наукової проблеми та її значення. У культурі ХХ ст запроваджено нове філософське мислення з виразними екзистенційними ознаками. Увага письменників в еміграції зосереджувалася на проблемі існування людини на чужій землі, адаптації до нових умов існування, відчутті чужості та інакшості в новому суспільстві. Письменники ХХ ст. намагалися створити образ людини-емігранта, «людини поза Україною», борця за її волю та славу. Не був винятком і Юрій Косач, який намагався збагатити українську літературу творами нового європейського зразка, з-поміж яких і роман «Еней і життя інших». В. Агеєва зауважила, що це твір, котрий тісно пов'язаний із філософськими ідейними шуканнями мурівського періоду, із самовизначенням нового покоління [12, с. 11], яке шукало себе в чужому світі та відчувало себе в ньому «іншим».

Мета статті – дослідити філософський та літературознавчий контекст функціонування концепту «Інший», представленого через відношення «Я» – «Інші», зосередити увагу на різних аспектах художнього втілення «Іншого» в образах роману.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Поняття «Іншого», як стверджує Г. Беневич у передмові до праці Е. Левінаса «Час та інший. Гуманізм іншої людини», було вперше апробовано ще в 40-х роках. ХХ ст. Ж.-П. Сартром [6]. Засновник французького персоналізму Е. Мунье вважав, що кожна людина існує лише тому, що вона потрібна для існування іншого. Е. Левінас в особі Іншого розуміє тих, за кого людина несе відповідальність, пробуджує співчуття та переживання за інших, уперше робить спробу «збагатити інтелектуальний досвід збагнути Іншого простими істинами заповіді любові до ближнього» [6, с. 16]. У книзі французького філософа П. Рікера «Сам як інший» автор зосередив увагу на самоідентичності людського «Я», на співвідношеннях людини з іншими. П. Рікер прагне збагнути, при якій умові Інший не буде подвоєнням мене, не іншим «Я» (alter ego), а справді іншим, ніж «Я». Філософ стверджував, що між людьми повинно бути взаємне позитивне ставлення, потрібно дотримуватися категоричного імперативу Канта, суть якого полягає в тому, щоб не робити ближньому своєму того, що не сподобалося б тобі. Ідеальні стосунки будуються, за П. Рікером, на повазі та дружбі, яка керує міжособистісними стосунками. «Я» сприймає самого себе як інше серед

інших [13, с. 230]. Безсумнівно, відносини людей неможливі без довіри та поваги, відчуття відповідальності не тільки перед собою, а й перед іншими.

Вагомий внесок у формування філософії Іншого зробили такі дослідники, як Ж.-П. Сартр, П. Рікер; М. Бубер, Е. Муньє, Е. Левінас, М. Гайдеггер; Ю. Кристева, К. Крилов, В. Подорога та ін. Окреслена проблема в контексті художньої творчості Юрія Косача свого часу ставала об'єктом зацікавлень В. Агеевої, Ю. Мариненка, І. Сквирської, однак вона досі залишається вельми актуальною.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Філософія Іншого, що була досить популярною серед іноземних науковців, зацікавила й експериментатора та модерніста Ю. Косача. Прозаїк обожнював усе нове та незвідане, був письменником і водночас науковцем. Особливістю, своєрідною родзинкою його стилю є поєднання художнього з науковим, автор «міксує» поетичну мову та мову науки, що є, як стверджує В. Герасимчук, однією із найістотніших наративних ознак у філософському романі [1, с. 72]. У творі «Еней і життя інших» автор розробив власну філософію «Іншого», поєднавши раціональне з художньо-образним.

Роман «Еней і життя інших» був надрукований у 1947 р. у видавництві «Прометей» і мав посвяту «Ірені Л». Художній твір, як вважає Ю. Шевельов, засвідчив появу існування українського екзистенціалізму (антеїзму). Ю. Косач як один із засновників МУРу, виступаючи на першому з'їзді цієї мистецької організації, виголосив промову «Велика українська література», у якій заявив про кризовий стан українського письменства. Автор дав рекомендації щодо виходу з кризи, у якій опинилася наша література. Основне завдання літератури, як стверджував Ю. Косач, – знайти «власну формулу окреслення доброї людини» [4, с. 62]. Людина (homo) є рушієм і будівничим усіх процесів, вона – «нескінченне багатство проблематики» [4, с. 62]. Її визволення – це основна проблема світової літератури. Ю. Косач упродовж свого життєво-творчого шляху витворював власну концепцію людини та втілював її у своїх художніх творах. Його образ людини є оригінальним та неповторним не лише в українській, а й у світовій практиці.

Особливість філософського роману – використання концепту «Інший», що є «своєрідним суб'єктивним світом» [1, с. 293]. Філософія Іншого представлена в Косача через відношення «Я» – «Інші». Е. Левінас вважав, що «бути Я означає неможливість відгородитися від відповідальності» [6, с. 171]. Я є унікальним та неповторним, ніхто не може зайняти його місце у світі. Так, у Ю. Косача «Я» – це Вадим Васильович, призначення якого «жити для життя інших» [12, с. 294]. Він – пасивний спостерігач, який має можливість не лише стежити за іншими, а й допомагати їм порадами. Він не вважає себе кращим, а намагається, навпаки, відкинути свої почуття, що, як він стверджує, можуть призвести до втрати почуття обов'язку. Вадима Васильовича, себто Я, турбувало почуття кохання до Галочки, він «мисленно цілував перламутр її плечей, рожевість колін, <...> сміявся від лоскотання руської хвилі її коси...» [12, с. 297]. Проте Я розумів, що це хвилини його слабкості, він живе для іншого.

«Інший – не тільки відмінність Тотожного, а й належить до глибинного конституювання його сенсу» [12, с. 297]. Так, Я існує тільки тому, що є Інші, саме завдяки іншим Я може виділятися, самостверджуватися, почуватися особистістю. Разом з іншими людиною поєднує безліч спільних речей. Наприклад, Я (Вадима Васильовича) з Галочкою поєднувало захоплення давніми історичними часами, любов до музики, спільність інтересів; Я для Ірина був тільки «проміжним персонажем», «коліщатком», особистість Я його не цікавила. Для Божка, Фреда, професора Кравчука Я був приємним співбесідником, людиною, із якою з користю можна провести час. Герої Косача цінували свободу як основну екзистенцію. Прозаїк переконаний, що людина повинна бути вільною, свобода для її існування є важливим фактором. «Ставлення до Іншого як до Ти зрештою дає свободі людини конче потрібну екзистенційну опору» [7, с. 369], завдяки цій опорі людина може впевнено діяти. Дослідник В. Малахов стверджував, що в екзистенційному вимірі спочатку людина повинна вільно здійснити вибір, а згодом – діяти. Це вдалося зробити Вадиму Васильовичу, який зумів «пропустити» крізь себе проблеми інших, перейнятися ними, навіть більше, намагався спрямовувати героїв до їх розв'язання. Герой твору намагався давати слухні поради, інколи навіть дозволяв собі замовчувати правду, якщо вона могла зашкодити комусь, жертівність заради інших стала його цінністю.

Особливістю літератури ХХ ст., як констатує В. Герасимчук, а особливо це стосується жанру філософського роману, є діалогізм, що став основним типом філософствування. Діалогічне мислення відбувається через інтелектуальне зіткнення (В. Герасимчук), воно спрямоване на взаєморозуміння та в нього закладені своєрідні коди. У романі Ю. Косача «Еней і життя інших» Інші намагаються

вирішити важливі питання людського життя, вступаючи один з одним у дискусії. Їхні рефлексії наводять читача на філософські міркування, він сам подекуди стає учасником бесід. Інші допомагають реалізувати Я, дають йому екзистенційну опору, відкривають його внутрішні якості, а тому Я повинно бути відповідальним перед Іншими. Автор у романі свідомо створив ситуації, змушуючи читача міркувати, постійно аналізувати прочитане. Стосунки між реципієнтом та автором ґрунтуються навколо розуміння позиції письменника, якщо читач не розділятиме висловів автора, то все одно зрозуміє суть його теорії, зможе її доповнити власними міркуваннями, що свідчить про відкриті структуру твору. Тоді читач розуміє авторську позицію, яка дає йому змогу бути своєрідним.

У романі автор часто зазначає, що Галочка не була схожою на інших дівчат, а завжди відрізнялася від них особливістю світобачення. Із «малої збиточниці», а саме так її називає на початку роману автор, вона перетворюється на сильну духом і запалену волею до свободи дівчину, яка, побувавши в Карпатській Україні, відчула єдність із нею, також змінився її світогляд: романтичність відійшла в минуле. Так, молода дівчина багато часу присвятила революції, однак зрозуміла, що вона не для нищення, у неї – інше призначення. Галочка закохалася в Ірина, зрада якого змусила її замислитися над своїм життям. Ю. Косач у романі репрезентував персонажів різного типу, у кожного з яких є свій життєвий шлях і власне бачення життя. Автор не заперечує чийсь теорію, а навпаки, намагається її представити та проаналізувати. Він вступає в діалог із читачем, щоб той сам збагнув суть сказаного, зумів зробити висновки. Прозаїк керується принципом «Я є Інший» та «Інший є Я». Так, Ю. Косач переконаний, що кожна людина – це окрема індивідуальність (мікрокосм), а сукупність усіх індивідуальностей зумовлює створення макрокосму як цілісної системи, де кожна її частина є певним складником, без жодного з них неможливе існування цілого.

Дослідниця Ю. Кристева у своїй розвідці «Самі собі чужі» розробила свою теорію філософії Іншого, звернувшись до філософських, психологічних, літературознавчих праць та художніх творів. Вона зазначила, що в нас живе чужинець, який виявляється тоді, коли ми усвідомлюємо себе чужими, відмінними від інших. «Інший – це моє («власне») несвідоме» [5, с. 243], а шок від нього породжує «тривожну чужість» (Фройд). Людина постає перед цим ликом незрозумілості, бентежності, щоб визнати «тривожну чужість», і тоді, як пише дослідниця, ми не страждатимемо через неї, бо люди є чужинцями у світі.

Дослідник С. Булгаков стверджував, що в кожній людині борються два начала, одне з них прагне активної дії, а інше – намагається паралізувати її. Мета останнього – зробити життя людини мізерним, нищим. «Міщанин сидить у кожній людині, завжди готовий накласти на нього свою омертвляючу руку, як тільки слабшає його духовна енергія» [5, с. 227]. Отож, як бачимо, лексеми «Інший» та «міщанин» є синонімами. В. Малахов вважав, що «кожен має дбати про “внутрішню людину” в собі <...> й кожен має її поважати <...> в інших – хоча хтось таки поважає її, а хтось ставиться до інших, як до добрива для власної улюбленої персони» [7, с. 227]. Ю. Косач у своїх романах обрав людину як об'єкт зацікавлення та дослідження, порушуючи проблему двох начал у людині.

У Ю. Косача про присутність іншого в людині нагадують різні деталі. Це сюрреалістичні візії героїв, марення, постійний натяк на наявність неземної сили, що змушує героїв чинити не так, як вони звикли, психологічна роздвоєність, постійна невизначеність тощо. Наприклад, герой роману Еней, аналізуючи жорсткі слова Галочки про Енгерслебена, зрозумів, що то був не цинізм, а рокованість. Для експресивності автор не випадково використав образ-символ шуліки, який полетів на південь, щоб показати демонічність Галоччиного образу. Прозаїк писав, що вона, «гнана стихією, йшла наосліп, можливо, в глибині душі певна своєї загибелі» [12, с. 298]. Автор представив нам внутрішній стан дівчини, у якому борються два начала. Одне з них (Я) представлене людяністю, добротою та щирістю, воно все ж вагається вчиняти вбивство, а друге (Інший) характеризується чужістю, екстремізмом, відчуттям постійної ворожості до Енгерслебена та світу загалом. Ці дві іпостасі ведуть постійну боротьбу між собою. Галочка відчуває внутрішнє вигнання, тому зневажає всіх, хто причетний до її стану. З іншого боку, дівчина може бути ніжною та милою, вона здатна відчути красу музики та чарівність природи.

Дослідниця Ю. Кристева зробила висновок, що «ми самі собі чужі, і, спираючись, власне, на цю єдину опору, можемо спробувати жити з іншими» [5, с. 224]. Людина повинна вміти знайти ту межу, за яку переходити неможливо, зуміти власне Я не поставити вище не-Я. Філософ П. Рікер стверджував, що між людьми насамперед повинно бути взаємне позитивне ставлення, а турбота про інших є важливим чинником відносин. Адже існування Я неможливе без буття Інших, бо лише узгодження

між ними (конкордизм (В. Винниченко)), взаємна повага наблизить людину до істини, до пізнання світу. П. Рікер писав, що повага буде розповсюджена на кожного, хто очікує справедливої долі при справедливому поділі [13, с. 242]. Варто погодитись із цим твердженням, адже слід очікувати від інших поваги лише тоді, коли людина справді цього заслуговує.

Антропологічна рефлексія (розмірковування, спрямоване на самого себе) «часто “спрацьовує” як неусвідомлювана її носієм світоглядова схильність до визнання (або ж невизнання) індивідуальної неповторності іншої істоти або особистісної своєрідності іншої людини» [15, с. 162]. Ю. Косач зумів репрезентувати у філософському романі героїв, які є неповторними. Кожен із них унікальний, має свою мету в житті та намагається наблизитися до неї. Герой Косача Еней усвідомив, що йому для життя потрібні Інші, він намагається заглибитися в їх внутрішнє ество, щоб його збагнути. Інші для Енея всі без винятку є важливими, для нього немає значення, позитивну чи негативну енергетику вони несуть у творі. Навіть образ підполковника фон Енгерслебена автор подає у двоякому світлі. Галочка повинна була вбити цього чоловіка, бо він причетний до багатьох убивств її народу, проте він, зрозумівши, що вона не та, за кого себе видає, застрелився сам, бо не міг убити жінку, яку кохав. Автор зобразив його лицарем.

І. Кант у праці «Основи метафізики моральності» назвав обов'язки людини через ставлення до себе та оточення. Один із найважливіших моментів – не бути осторонь проблем інших. «Якби кожна людина не прагнула сприяти здійсненню цілей інших, наскільки це залежить від неї, то це було б негативною, а не позитивною відповідністю з людством як ціллю самою по собі» [2, с. 256]. Еней узяв на себе обов'язок жити поруч з іншими, усвідомлюючи мізерність свого існування. Філософський роман, як стверджує В. Герасимчук, віднайшов свій вектор бачення особистості, яка «постає передовсім у широкому сенсі засобом, за допомогою якого відтворюється задана авторська модель світу...» [1, с. 207], що є «креативною особистістю». Еней входить у так зване «буття для іншого» й перебуває в ньому тривалий час, у кінці роману він повертається до попереднього природного стану. Герой стверджує: «Що мені Енеєві – до життя інших» [12, с. 349], однак це лише слова, насправді він, як ніхто інший, переймається чужим буттям.

Особливою формою образотворення, що є істотною ознакою жанрового різновиду філософського роману, є типологізація. Ю. Шерех стверджує, що Косачеві герої наділені певними типовими рисами, які «дають нам динаміку людської неповторності, неповторності людини, яка тим і відрізняється від ляльки, що неповторна і що поведінка її не може бути визначена наперед ніяким гаданим “бюром непередбачення погоди”» [12, с. 245]. Косач репрезентував цікавий «набір» персонажів, різношерстих та неоднозначних. Дослідниця В. Герасимчук вважає, що різні рівні типологізації репрезентуються «образом-ідеєю», «образом функцією», «образом-символом», що є своєрідними «гарантіями» специфіки жанру філософського роману [1, с. 215]. Еней поступово втрачав себе як людину, адже відмовився від земних благ, став «образом-функцією», що жив, бо так потрібно для інших. Такий тип персонажа характерний для другої половини ХХ ст.

Образ Енея в романі характеризується «всюдисущістю», тобто прозаїк відкриває перед ним часопростір. Герой розповідає про ті події, свідком яких він не був. Ю. Косач не дарма звернувся до образу Енея, який є символом людини, котра шукає рідну землю. Вергілієвий Еней – це патріот, котрий б'ється з ворогами до останнього, він же і люблячий чоловік для своєї дружини та турботливий син своїх батьків, проте громадянський обов'язок бере гору над іншим. Адже саме така людина, очевидно, за Вергілієм, повинна збудувати Римську державу.

Ю. Косач уводить у художню канву твору елементи сюрреалістичної естетики: спогади, візії, сни, що допомагають виразніше розкрити внутрішній світ персонажів. Зокрема, аналізуючи сон Ганни Олексіївни, Еней заявив, що «граней між сном і життям немає, а єсть тільки категорії людей, що живуть у різних стадіях цього “життясну”» [12, с. 279]. Еней зізнається, що його життя перебуває на проміжній стадії. Інколи він не може збагнути, де сон, а де реальність. Більше того, читач доволі часто сам перебуває в цій невизначеності. Автор, очевидно, для підсилення напруги намагався зобразити той дивний стан людини, яка перебуває на межі світів, адже там є відповіді, яких чекає людство, це своєрідний канал з'єднання світів. У Галочці Еней побачив цей стан життя–сну, він проявлявся тоді, коли її щось турбувало, коли вона прагнула свободи. Галочка для нього залишилася загадкою, яку він не зміг збагнути. Косач продукує думку, що людина не є вільною – вона залежить від інших та, як би то парадоксально не звучало, – від своєї долі. Її внутрішній світ постійно стає

ареною боротьби добра й зла. У п'єсі «La vida es sueño» («Життя – це сон») іспанський драматург Педро Кальдерон зобразив образ людини (очільника держави), яка державні справи поставила вище інших аспектів свого індивідуального розвитку. Автор констатує, що людина повинна вдосконалювати себе морально та духовно, щоб оминати зло, приборкати в собі чуже начало, яке провокує та штовхає її до гріхів. П. Кальдерон у своїй філософській драмі, а Ю. Косач у філософському романі намагалися по-своєму перевірити, чи здатна людина збагнути суть свого ества, чи зможе подолати темні сили зла. Проблема моральної самосвідомості постає в Ю. Косача на першому плані, особливо гостро в контексті антиномії внутрішній світ / зовнішній універсум. Так, головний герой роману, Ірин, розуміє, що задля становлення власного Я, для самоствердження й самозвершення він повинен, вийшовши за рамки власної свідомості, з'ясувати своє людське призначення, віднайти своє місце у світі, усвідомити себе в ньому. Отже, шлях до власної суті, за Ю. Косачем, нерозривно пов'язаний зі світом зовнішнім.

В. Малахов стверджував, що важливою формою моральної самосвідомості є сором. «Людина, що пізнала добро та зло, переростає межі, в яких можливе було колишнє блаженство, на зміну первісній щасливій цілості буття приходять душевна роздвоєність, невдоволення собою» [7, с. 242–243], що втілює ситуацію зустрічі з іншим. Таким чином, людина осягає сором. Ірин зумів здійснити суд над власним Я. О. Полухович не дарма говорить про програмовий характер твору й стверджує, що в романі «поняття Іншого має виразні екзистенціалістські конотації» [11, с. 66], указує на філософську доміную. Адже справді складається враження, що автор написав для свого героя Ірина певну програму свободи. Герой, усвідомлюючи безнадійність існування, непереборності зла, усе одно вирішує обрати шлях гуманізму для розв'язання проблем. Він патріотом-націоналіст, котрий присвятив себе цій справі, визволившись від усіх інших пристрастей. Дослідник Роберт Маркмен у своїй статті досить критично проаналізував роман «Еней і життя інших», стверджував про переоцінку твору Шерехом. Він сумнівався в тому, чи справді в Ірині народжується «нова людина українського визвольного руху». Напевно, українці починають «плювати вже і на вчорашній день своєї історії...» [9, с. 141]. Зауваження деякою мірою видаються дивними, адже в романі Косач, навпаки, важливу роль відводить історичним фактам, документам, спогадам, а те, що його герої намагаються жити теперішнім, дивитися вперед і не повертатися назад, будувати нову європейську державу – це не злочин перед минулим. Галочка в романі наполягала, що слід дивитися в майбутнє, а «глузд історичного, це, здається, притаманність людини, менше або більше наголошена» [12, с. 264].

Ю. Косач зумів створити філософський (екзистенціалістський) роман, адже саме так ми визначаємо жанр твору, що пов'язаний із глибокими філософськими пошуками МУРу (організації тих, за Ю. Шерехом, хто прагне знайти українське національне мистецтво). Композиція твору – це, як вважає Ю. Шерех, не експеримент автора, не гра, а «вмотивований і продуманий хід мистця, який знає, чого хоче» [12, с. 211]. Так, Ю. Косач був модерністом, який намагався наблизити нашу літературу до світового рівня. Свідченням цього є його наукові та публіцистичні розвідки й, звичайно, художні твори. І. Сквирська слушно зауважила, що «Еней є фактично alter ego самого автора» [14, с. 27]. Так, дійсно, Еней є відзеркаленням позицій прозаїка. Більше того, «філософія життя» автора, його бачення людини та світу втілені в романі за допомогою образу Енея.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, проблема Іншого є важливим здобутком філософії ХХ ст. Екзистенціалісти, як вважає О. Марчук, намагаються сформулювати її на онтологічному рівні через відношення буття до буття [10, с. 39]. Концепт Іншого письменники інтерпретують по-різному, залежно від власного розуміння цієї проблеми. Ю. Косач, зокрема, поняття Іншого розглядає в різних аспектах: Інший – це вторинне начало в людині, Інший – це той, хто живе поруч із Я, Іншими є емігранти, чужинці, які волею обставин опинилися не на своїй землі та які усвідомлюють кризу самоідентифікації. Ю. Косач зумів представити читачам якісно новий роман, аналогів якого не було ще в українській літературі.

Джерела та література

1. Герасимчук В. Філософський роман ХХ ст. Специфіка тексту : монографія / Валентина Герасимчук. – К. : ПАРАПАН, 2007. – 392 с.
2. Кант И. Лекции по этике : пер. с нем. / Иммануил Кант. – М. : Республика, 2000. – 431 с.
3. Косач Ю. Вільна українська література / Юрій Косач // МУР. – 1946. – Ч. 2. – С. 47–65.
4. Косач Ю. Межі та обрії / Юрій Косач // Рідне слово. – 1946. – Ч. 5. – С. 11–19.
5. Кристева Ю. Самі собі чужі / Юлія Кристева. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 264 с.

6. Левинас Э. Время и другой. Гуманизм другого человека / Эммануэль Левинас. – СПб. : Высш. религиоз.-философ. шк., 1998. – 265 с.
7. Малахов В. Етика: курс лекцій : навч. посіб. / Віктор Малахов. – 3-тє вид. – К. : Либідь, 2001. – 384 с.
8. Мариненко Ю. «День мусить ясніти на рідній землі...» : повість Юрія Косача «Еней і життя інших» / Юрій Мариненко // Місія: проблеми національної ідентичності в українській прозі 40–50-х років ХХ століття : монографія. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2004. – С. 265–286.
9. Марксем Р. Філософія одної повісті. Німецький екзистенціалізм / Роберт Марксем // Літературно-науковий вісник. – Регенсбург : Укр. слово, 1948, трав. – Кн. 1. ХХХІІ. – С. 130–148.
10. Марчук О. Становлення «філософії Іншого» як нового підходу до розв'язання конфліктів сучасності / О. Марчук // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. пр. – К. : Укр. центр духовної культури, 2007. – Вип. 61. – С. 38–49.
11. Полюхович О. Апологія споглядання в текстах еміграційної літератури (Володимир Набоков, Юрій Косач) / Ольга Полюхович // Мандрівець. – 2012. – №5 – С. 65–68.
12. Проза про життя інших: Юрій Косач : тексти, інтерпретації, коментарі / упоряд. В. Агеєва. – К. : Факт, 2003. – 352 с.
13. Рикєр. П. Я сам как Другой : [пер. с франц.] / Поль Рикєр. – М. : Изд-во гуманит. лит., 2008. – 416 с.
14. Сквирська І. Система образів повісті Ю. Косача «Еней та життя інших» / Ірина Сквирська // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія : Літературознавство, мовознавство, фольклористика. – К., 2010. – Вип. 21. – С. 24–26.
15. Філософія: світ людини: курс лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Табачковський, М. Булатов, Н. Хамітов. – К. : Либідь, 2003. – 232 с.
16. Шерех Ю. Стилї сучасної української літератури на еміграції / Ю. Шерех // Пороги і Запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології. – Т.1. – Х. : Фоліо, 1998. – С. 161–196.

Юрчак Галина. Концепт «Другого» в філософському романі «Еней і життя інших» Юрія Косача. В статті на матеріалі роману «Еней і життя інших» проаналізована філософська суть поняття «Другого», що представлено через відношення «Я» – «Другие». Акцентується на діалогічності природи відношень між «Я» і «Другими». Сосредоточено увагу на різних аспектах втілення «Другого» в художественних образах твору: як вторинного початку, як того, хто живе поруч з «Я».

Ключевые слова: концепт «Другой», філософський роман, екзистенціалізм, діалогізм.

Yurchak Halyna. The Concept of «Other» in the Philosophic Novel «Enei and Life of the Others» by Yuriy Kosach. In the article based on the novel «Enei and Life of the Others» we have analyzed the philosophic essence of the concept of «Other» represented through relation «I» – «Others». The focus is made on the dialogical nature of relations between «I» and «Others». There were emphasized different aspects of personification of «Other» in word pictures: as derived principle, as the one who lives by the side of «I», and so on.

Key words: the concept of «Other», philosophic novel, existentialism, dialogical thinking.

Стаття надійшла до редколегії
23.08.2015 р.

УДК 81'373.612.2

Анатолій Янков, Іван Прокіпчук

До питання поетичної картини світу та становлення авторського Я (на основі поетичних метафор Івана Буніна)

У статті досліджено метафори в поетичній творчості Івана Буніна. Лексичний рівень поезики дає змогу простежити, передусім, зміни слівформ і значень, а вже потім – семантичні та когнітивні зсуви. Функціонуючи на рівні поетичної картини світу, метафора слугує засобом відображення авторського «Я». Проаналізовано також основні позиції поетичної метафори в дискурсі Івана Буніна. До того ж, мовна особистість, відповідно до теорій зарубіжних і вітчизняних науковців, постає складним соціокультурним та лінгвістичним явищем із неоднозначною структурою й властивими їй засобами вираження.

Ключові слова: метафора, мовна картина світу, авторське Я.